

გურამ თაყნაშვილი

წიგნი, როგორც პოლიტიკური ღვინის საგანი

წიგნი, როგორც კაცობრიობის მიერ შექმნილი ერთი საოცრებათაგანი, ყოველთვის ასრულებდა განათლების, აღზრდის, სულიერი წვრთნისა და ადამიანთა თავისუფლებისაკენ ლტოლვის კეთილშობილურ მისიას. წიგნებში გადმოცემული ნააზრვეი ასახავს საზოგადოების სოციალურ, პოლიტიკურ, ეკონომიკურ თუ სხვა სახის შეხედულებებს; ავტორის დამოკიდებულებას ამა თუ იმ საკითხისა და პროცესებისადმი. ადამიანი წიგნს ყოველთვის იყენებდა პროგრესული იდეების გავრცელებისა და დამკვიდრების საშუალებად. ამასთან ბეჭდვის გამოგონების შემდეგ მათმა მომრავლებამ შესაძლებელი გახადა გარკვეული ზეგავლენა მოეხდინა ადამიანთა ცნობიერებაზე; წიგნმა შეაღწია ყველა სოციალურ ფენაში, ყოველ ოჯახში; იგი გადაიქცა განათლებისა და ინფორმაციის მოსახერხებელ წყაროდ. პიროვნება წიგნის საშუალებით ყოველთვის ებრძოდა საზოგადოებრივი ცხოვრების მანკიერ მხარეებს; ამკვიდრებდა ჭეშმარიტ სულიერ ღირებულებებს. სახელმწიფოებრივი მოწყობის ცალკეულ ეტაპებზე მმართველი ძალა ყოველთვის იყენებდა წიგნს, როგორც საკუთარი მდგომარეობის განმტკიცების საშუალებას. წიგნის საშუალებით გამჟღავნებული თავისუფალი სიტყვა აფხიზლებდა ადამიანთა გონებას, აიარალებდა კაცობრიობას მეცნიერული ცოდნით და, ამდენად, მნიშვნელოვნად უწყობდა ხელს კაცობრიობის პროგრესს. ბეჭდური სიტყვა გადაიქცა სამართლიანობისათვის ბრძოლის მძლავრ საშუალებად; ამ გარემოებათა გამო, მმართველი ძალა ყოველთვის ცდილობდა წიგნის ბეჭდვისა და გავრცელების საქმე მოექცია გარკვეულ კალაპოტში, განეხორციელებინა მკაცრი ზომები ისეთი წიგნების მიმართ, რომლებიც თავიანთი შინაარსით ეწინააღმდეგებოდა მმართველი ძალების პოლიტიკურ ნებას, აიარალებდა ხალხის მასებს ჭეშმარიტი ცოდნითა და ხელს უწყობდა მათს სწრაფვას დაეცვათ საკუთარი უფლებები. წიგნი, როგორც ზემოქმედების მძლავრი საშუალება; აქტიურად უწყობდა ხელს ადამიანის მისწრაფებას თავისუფლებისაკენ, ამდიდრებდა რა მას მეცნიერული ცოდნითა და უსამართლობასთან ბრძოლის ხერხებითა და მეთოდებით. ბეჭდვითი სიტყვის ასეთი ღირებულების გამო ჯერ კიდევ ადრეულ პერიოდში გაჩნდა იდეა წიგნთან ბრძოლის, მისი აკრძალვისა და განადგურების შესახებ. წიგნის გავრცელებაზე ზედამხედველობა ევალებოდა სპეციალურ ორგანოს, დაწესებულებას, რომელიც ცნობილია “ცენზურის” სახელწოდებით. “ცენზურა” ლათინური სიტყვაა და ნიშნავს “ვაწარმოებ აღწერას”. ცენზურის საშუალებით დაიწყო წიგნების დევნა პოლიტიკურ და რელიგიურ ნიადაგზე. ბეჭდურ წიგნს შეეძლო არსებითი ზეგავლენა მოეხდინა მასების პოლიტიკურ განათლებასა და მისწრაფებაზე. წიგნების პოლიტიკური ნიშნით დევნა დაიწყო ჯერ კიდევ შუა საუკუნეების პერიოდიდან. 1471 წელს რომის პაპმა გამოსცა კანონი (დიქტი), რომლის მიხედვითაც არც ერთი წიგნი არ უნდა დაბეჭდილიყო წინასწარი გასინჯვის გარეშე. ცენზურა, როგორც

ორგანიზებული დაწესებულება მოგვიანებით ჩამოყალიბდა. რუსეთში 1723 წლის კანონით სინოდს დაევალა მეთვალყურეობა წიგნების ბეჭდვასა და გავრცელებაზე. 1804 წელს რუსეთში მიიღეს ოფიციალური საცენზურო წესდება. ცენზურა დაექვემდებარა განათლების სამინისტროს; საზღვარგარეთიდან შემოტანილ ბეჭდვით პროდუქციაზე ზედამხედველობას ახორციელებდა პოლიციის დეპარტამენტი. 1865 წლიდან რუსეთში ორი სახის ცენზურა მოქმედებდა — წინასწარი და სადამსჯელო. სწორედ ცენზურის საშუალებით უზრუნველყოფდა ხელისუფლება წიგნების დევნას პოლიტიკური ნიშნით; მათ სწავდა, კრძალავდა, ხოლო უფრო მოგვიანებით, ორგანიზებულად იცავდა ბიბლიოთეკების სპეციალურ საცავეებში. ქართულმა წიგნმა, ბეჭდვითმა სიტყვამ იგივე ბედი გაიზიარა, როგორც რუსულმა წიგნმა, შეიძლება ითქვას, უფრო მკაცრი და შეუწყნარებელი მიდგომით. როგორც ცნობილია, ქართული წიგნი მე-19 საუკუნემდე იბეჭდებოდა “ბრძანებითა იმპერატორისა და კურთხევითა პატრიარქისა”. მეფის რუსეთში ბეჭდვითი სიტყვა მიჩნეული იყო როგორც ბოროტმოქმედთა წყარო. 1848 წელს დაარსდა კავკასიის საცენზურო კომიტეტი, რომელიც მნიშვნელოვანი ორგანო იყო კავკასიაში “რუსული საქმეებისათვის”. ქართულ წიგნსა და ქართულ კულტურას გზა შეკრული ჰქონდა ცენზურის უღმობელი კედლებით. როგორც ცნობილია, ქართული საზოგადოებრივი აზრი ყალიბდებოდა მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში. ძირითადად ქართულ ბეჭდვით სიტყვაში — წიგნში, პერიოდულ გამოცემებში. ქართულ პრესას დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ ამ დროის ქართული საზოგადო მოღვაწეები და მწერლები: ი. ჭავჭავაძე, ა. წერეთელი, დ. ყიფიანი, ს. მესხი, პ. უმიკაშვილი, ზ. ჭიჭინაძე, ნ. ნიკოლაძე და სხვები. მათი ავტორობით იბეჭდებოდა წიგნები და პუბლიცისტური წერილები ქართული სახელმწიფოებრიობის აღდგენის, დამოუკიდებლობის, პატრიოტიზმისა და სოციალურ-პოლიტიკურ საკითხებზე, რაც თავისთავად იწვევდა მეფის რუსეთის გულისწყრომას.

ამ დროისათვის თბილისში გამოდიოდა ქართული პრესის ისტორიის სათავეში მდგომი ისეთი გამოცემები, როგორებიც იყო: “დროება”, “ივერია”, “საქართველოს მოამბე”, “Кавказ”, “Тифлисский вестник”, “Одзор” და სხვ. გამოცემები, რომლებიც განიცდიდნენ ცენზურის სასტიკ დევნასა და შევიწროებას. კავკასიის საცენზურო კომიტეტი, რომელიც შედიოდა კავკასიის სასწავლო ოლქში, სასტიკად უსწორდებოდა ბეჭდვით სიტყვაში რუსეთისათვის მავნე აზრებს. 1849 წელი ცნობილია, როგორც “საცენზურო ტერორის” წელი; “შავი ჭირის ეპოქის წელი”. ცენზურამ ქართულ წიგნზე კონტროლი გაამკაცრა მას შემდეგ, რაც იგი გადავიდა შინაგან საქმეთა სამინისტროს განკარგულებაში. წიგნი, და საერთოდ ბეჭდვითი სიტყვა, პოლიტიკური ნიშნით იდევნებოდა მას შემდეგ, რაც სარბიელზე გამოვიდა რუსეთის კომუნისტური პარტია. როგორც ცნობილია, პოლიტიკურ განათლებას სათავე დაუდო კ. მარქსმა, ხოლო იგი ახალ მეცნიერულ დონეზე ჩამოაყალიბა ვ. ი. ლენინმა. სწორედ მან განსაზღვრა ბოლშევიკური პარტიის პოლიტიკური პლატფორმა თავის ნაშრომში “პარტიული ორგანიზაცია და პარტიული ლიტერატურა” (1905 წ.). ლენინს ვერ წარმოედგინა ლიტერატურა, წიგნი, პრესა პოლიტიკის გარეშე. მას ეკუთვნის სიტყვები: “ძირს უპარტიო ლიტერატორები”.

მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრიდან და მე-20 საუკუნის დასაწყისიდან ქართული წიგნების პოლიტიკური დევნა მიმდინარეობდა კომუნისტური

იდეოლოგიის ნიშნით. კომუნისტური იდეოლოგიის ნიშნით უნდა დაბეჭდილიყო ყველა სახის წიგნი, იქნებოდა იგი წმინდად პოლიტიკური, თუ ნებისმიერი დარგისა; ყველა მათგანში უნდა გატარებულიყო კომუნისტური იდეები, პარტიულობის პრინციპი; წინააღმდეგ შემთხვევაში იგი აიკრძალებოდა, განადგურდებოდა. ქართველ საზოგადო მოღვაწეთაგან ყველაზე მკაფიო და მკვეთრად წინააღმდეგობრივი დამოკიდებულება ცენზურასთან ჰქონდა ნ. ნიკოლაძეს. თავის გაზეთში “Одзор” (1878-1880) იგი ცენზურის ნებართვის გარეშე ათავსებდა მწვავე პოლემიკური ხასიათის წერილებს სოციალურ-პოლიტიკურ საკითხებზე. ასეთი სტატიებით მას არაერთხელ აუფორიაქებია მეფის რუსეთის მოხელეები. 1878 წელს იგი პასუხისგებაში იყო მიცემული. ნ. ნიკოლაძე შეუპოვარი იყო ცენზურის მოხელეთათვის. ბოლოს ისე გამწვავდა მდგომარეობა ნ. ნიკოლაძესა და კავკასიის საცენზურო კომიტეტის თავმჯდომარეს დიმიტრი ფურცელაძეს შორის, რომ ნ. ნიკოლაძემ მიმართა უკიდურეს ზომას — დუელში გამოიწვია დიმიტრი ფურცელაძე. დუელი არ შედგა, საქმე დამთავრდა “Одзор”-ის დახურვით. ამ პერიოდისათვის ცენზურამ აუკრძალა ქართულ პერიოდულ გამოცემებს გამოეჭვეყნებინათ ქართველ მწერალთა ნაწარმოებები. კერძოდ აიკრძალა ი. ჭავჭავაძის “ბაზალეთის ტბა”, ვაჟა-ფშაველას “ხმელი წიფელი”, “მთის არწივი”, ალ. ყაზბეგის “ელისო” (ამ ნაწარმოების მთელი ტირაჟი დაწვეს 1904 წელს), ი. გოგებაშვილის ფელეტონი “უკუღმართი ნაბიჯი”, რომელიც ეხებოდა ქართულ სკოლებში უცხოური ენების სწავლების საკითხებს.

1913 წელს ქუთაისში დაიბეჭდა ა. წერეთლის თხზულებათა მე-2 ტომი. ამ ტომიდან ცენზურამ ამოგლიჯა პოემა “ვორონცოვი”, როგორც “ზედმეტად პატრიოტული” ნაწარმოები. დაბეჭდილი ტომის ცარიელი ადგილები ავტორმა შეავსო სხვა ლექსებით, რომლებიც ასევე გასინჯული იყო ცენზურის მიერ. ზემოაღნიშნული პოემა პირველად გამოქვეყნდა ა. წერეთლის თხზულებათა შვიდტომეულში 1940 წელს (ტ. 3). ცენზურა სასტიკად კრძალავდა ქართულ წიგნს, თუნდაც იგი მოსკოვში ან პეტერბურგში ყოფილიყო გამოცემული. მაგალითად, ივანე ჭავჭავაძის წიგნი “პოლიტიკური და სოციალური მოძრაობა საქართველოში მე-19 საუკუნეში” ცენზურამ არ დაბეჭდა იმის გამო, რომ იგი ამ წიგნის ავტორს ახასიათებდა, როგორც საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის მებრძოლს. მე-20 საუკუნის დასაწყისისათვის ცენზურა ღებულაბს უპირატესად პარტიულ და კლასობრივ ხასიათს. როგორც აღვნიშნეთ, ნებისმიერი წიგნი უნდა გამოცემულიყო წმინდად კომუნისტური იდეოლოგიის პოზიციებიდან, პარტიულობის პრინციპის უპირატესად გატარების ნიშნით. ამავე ნიშნით იდევნებოდა წიგნი წიგნსავაჭრო ქსელიდან და ბიბლიოთეკებიდან, ვინაიდან ბიბლიოთეკებში უფრო ადვილად იყო ხელმისაწვდომი მოსახლეობის ცალკეული ჯგუფებისათვის. ცენზურა საბიბლიოთეკო ქსელიდან პოლიტიკური ნიშნით წიგნების ამოღებას, ჩამოწრას, განადგურებას ან სპეციალურ საცავებში დაცვას უზრუნველყოფდა მთავლიტის საშუალებით. ეს უკანასკნელი ჩამოყალიბდა 1922 წელს. მთავლიტი 1920 წლიდან სისტემატურად აქვეყნებდა ნაკრებ სიებს იმ გამოცემებისა, რომლებიც უნდა ამოღებულიყო საბიბლიოთეკო ქსელიდან. ასეთ წიგნებზე ისმებოდა ე. წ. “ექვსკუთხიანი ბეჭედი”. ამ პერიოდიდან მოყოლებული ბეჭდვით სიტყვაზე სახელმწიფო კონტროლს ახორციელებდა ბეჭდვითი სიტყვის მთავარი სამმართველო (მთავარპოლიტგენი). იგი გამოსცემდა

სპეციალურ სერიას “თანამგზავრი პოლიტიკანათლების მუშაკისა”. მთავარპოლიტიკენი ამ დროს ცირკულარულ წერილებში მკაფიოდ მიუთითებდა, რომ ყოველ სამაზრო ცენტრში უნდა არსებულიყო ქობ-სამკითხველო, რომელიც შეასრულებდა სოფლად კულტურული ჩირადდნის როლს. ქობ-სამკითხველოებიდან წიგნების გარიცხვა ძირითადად წარმოებდა პოლიტიკური ნიშნით. 1930 წელს პოლიტიკური განათლების მთავარმმართველობის მიერ გამოცემული ე. წ. “გასაწმენდი წიგნების სიებში” ახსნილი იყო თუ რატომ, რა მოტივით უნდა ამოღებულიყო ესა თუ ის გამოცემა. სიების წინასიტყვაობაში მთავარი პოლიტიკური სამმართველო მიუთითებდა იმის შესახებ, რომ ბიბლიოთეკებში ჯერ კიდევ მოიპოვება პოლიტიკურად მავნე და იდეოლოგიურად მიუღებელი ლიტერატურა. საჭიროა შედგეს, აღნიშნულია წიგნში, სია ანტისაბჭოთა და ანტიმხატვრული გამოცემებისა, რომლებიც ამრუდებენ ბიბლიოთეკების იდეოლოგიურ და კლასობრივ ხაზს. აღნიშნული სიის საფუძველზე საბიბლიოთეკო ქსელიდან იმ დროისათვის ამოიღეს 2045 სახელწოდების წიგნი და პერიოდული გამოცემა. ამოღებული წიგნებიდან რელიგიური შინაარსისაა 500-მდე სახელწოდების წიგნი, მათ შორის: “საღვთო ისტორია”, “ლოცვანი”, გაბრიელ ეპისკოპოსის “სიტყვანი და მოძღვრებანი”, “ცხოვრება ნინო ქართველთა განმანათლებლისა”, ანტონ პირველი კათოლიკოსის “წყობილსიტყვაობა”— დაბეჭდილი ვორონცოვის ნებართვით, “დაბადება”, “დავითნი”, საბინინის “საქართველოს სამოთხე”. პოლიტიკური ნიშნით ამოღებულია შემდეგი ავტორების წიგნები: ნ. ჟორდანიას, ა. ჩხენკელის, გ. ქიქოძის, აპ. წულაძის, პ. სურგულაძის, გრ. ვეშაპელის, ნ. ხომერვიის და სხვა ავტორების. ამავე სიის საფუძველზე საბიბლიოთეკო ფონდებიდან ამოიღეს ი. გოგებაშვილის “დედა ენა” პირველი გამოცემიდან (1876) 1920 წლამდე. მისივე “ბუნების კარი”, 1917, 1918 წწ. გამოცემები. ამოიღეს კ. ფოცხვერაშვილის ქართული ეროვნული ჰიმნი “დიდება”.

განსაკუთრებით იღვევებოდა “დედა ენა”. მთავლიტმა ამოიღო ასევე ი. გოგებაშვილის “ქართული ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი” 1867-1873 წწ. გამოცემები. ამავე სიით ამოიღეს ი. გოგებაშვილის “ასპინძის ომი”, ს. ქვარიანის “საქართველოს ისტორია” და სხვა პატრიოტულ თემებზე არსებული გამოცემები. 1917 წელს რუსეთში გამოსცეს დეკრეტი ბეჭდვითი სიტყვის შესახებ. ამ დეკრეტით ფართო გასაქანი ეძლეოდა ბოლშევიკურ პრესას და საერთოდ პოლიტიკური განათლების სისტემას. უფრო მოგვიანებით საქართველოში ჩამოყალიბდა პოლიტიკური განათლების კაბინეტების ბიბლიოთეკების ქსელი. შემდგომში ეს კაბინეტები გადაკეთდა პოლიტიკური განათლების სახლებად, სადაც ფუნქციონირებდნენ პარტიული ბიბლიოთეკები. 1950 წელს საქართველოს სახელმწიფო საჯარო ბიბლიოთეკის დირექტორმა ს. ეული-ქურიძემ მთავლიტს გადაუგზავნა ე. წ. მენშევიკური ავტორების სია 41 ავტორის წიგნები იყო მითითებული სიაში. დირექტორი მთავლიტს სთხოვდა ნებართვას, შეიძლებოდა თუ არა ამ ავტორთა ნაწარმოებების აღწერილობანი დაეტოვებინათ საერთო სარგებლობის კატალოგში. ჩამოთვლილ ავტორებში იყვნენ: ს. ჯაფარიძე, ვ. მგელაძე, კ. კანდელაკი, დ. ჩხეიძე, ი. მეტივიშვილი, პ. სურგულაძე, ლ. შენგელია და სხვები. საჯარო ბიბლიოთეკა, ასევე, სთხოვდა მთავლიტს დაერთო ნება, რათა ამოეღოთ ზმარებიდან აზერბაიჯანული და სომხურენოვანი გაზეთები “მუსავატელების” და “დაშნაკების” პერიოდისა.

1953 წლიდან ხმარებიდან ამოიღეს ლ. ბერიას წიგნები. აქვე იყო მითითებული ნ. კრუპსკაიას, ბაგროვის, ბუხარინის, კ. ჩარკვიანის, ა. მგელაძის სიტყვები და სტატიები. ნ. კრუპსკაია იყო პოლიტიკური ნიშნით წიგნების სასტიკი გამანადგურებელი. იგი ვერ იტანდა უპარტიო ავტორებს და მაღალკვალიფიციურ დონეზე დაწერილ წიგნებს “გემოს უსინჯავდა” მხოლოდ ბოლშევიკური იდეალების კუთხით. 1950-იანი წლებიდან რეპრესიების მსხვერპლი გახდა ზოგიერთი ქართველი ავტორის ნაწარმოებები. მთავლიტმა ამოიღო კ. გამსახურდიას ნოველების კრებული 1946 წლის გამოცემა, ვ. კოტეტიშვილის ქართული ლიტერატურის ისტორია, კ. ბუაჩიძის ნაწარმოებები, კ. კალაძის ლექსების კრებული, ასევე ი. ნონეშვილის, ი. აბაშიძის, ლ. ქიაჩელის მოთხრობები, ი. გრიბოედოვის “მანანა ორბელიანი”. 1960-იან წლებში გაგრძელდა ქართველი ავტორების მხატვრული ნაწარმოებების ამოღება საერთო სარგებლობის ბიბლიოთეკებიდან: ამ დროს ამოიღეს ხ. ბერუღავას, ა. აბაშელის, შ. აფხაიძის, შ. აკობიას, გ. ლეონიძის თხზულებათა კრებულები. აქვე იყო ამოსაღები წიგნების სიებში ალ. ბარამიძის “რუსთაველი და მისი ვეფხისტყაოსანი”, ლ. ლორთქიფანიძის “სწავლების პრინციპები და მეთოდები”, ნ. ბოცვაძისა და ა. ბურჯანაძის “დედა ენა”, გ. ზიზიძის კრიტიკული ეტიუდები და სხვ. გამოცემები, რომლებიც შემდგომში დაბრუნდა თაროებზე.

ბიბლიოთეკის თაროებზე ახლაც არის შემორჩენილი მხატვრული თუ დარგობრივი ლიტერატურის ცალკეული გამოცემები, სადაც ბიბლიოთეკარების მიერ საგულდაგულოდ შავი ან წითელი მელნითაა გადახაზული, ამოშლილი ლ. ბერიას გვარი. ლენინის დევიზი “ძირს უპარტიო ლიტერატურა” ძალაში იყო გასული საუკუნის 90-იან წლებამდე. ამ პერიოდისათვის უნივერსალურ ბიბლიოთეკებში დაცული აკრძალული წიგნები ხელუხლებლად ინახებოდა ე. წ. სპეციალურ საცავებში. აქვე იყო ე. წ. პოლიტიკურ მოღვაწეთა ნაწარმოებებიდან ამოჭრილი ცალკეული ფურცლები: BC3-დან ამოჭრილი იყო სტატია ლ. ი. ბრეჟნევის შესახებ. ამონაჭერი ინახებოდა ძერჟინსკის, ფრუნზეს თხზულებათა ტომებიდან, ასევე პავლოვის, ა. ფრანსის, დ. დიდროს თხზულებათა კრებულებიდან.

ბექდვით სიტყვაში სახელმწიფო საიდუმლოების დაცვის მთავარი სამმართველო სისტემატურად ამოწმებდა მთავლიტის ბრძანებების შესრულების სისწორეს. მარტო 1958 წელს სსრკ-ს მთავლიტმა ბიბლიოთეკებში შეამოწმა 1.600.000 სახელწოდების წიგნი, რომელთა საერთო ტირაჟი შეადგენდა 24 მლნ. ეგზემპლარს. აქედან 6 მლნ. ეგზ. გადაეგზავნა სპეციალურ საცავებს. იყო გამოცემები, რომელთა წაკითხვის უფლება ჰქონდათ მხოლოდ ცკ-ს მაღალჩინოსნებს. 1928 წელს მთავლიტის უფროსი ს. ინგულოვი წერდა: “კრიტიკის შედეგი უნდა იყოს დაპატიმრება, სასამართლო განაჩენი, მძიმე სასჯელები, ფიზიკური და მორალური განადგურება”. იგი 1937 წელს დახვრიტეს.

საქართველოს ბიბლიოთეკებში ახლაც იღვწიან იმ თაობის ბიბლიოთეკარები, რომლებიც შავი ან წითელი მელნით შლიდნენ წიგნებში იმ პოლიტიკოსთა გვარებს, რომლებიც მითითებული იყო მთავლიტის ბრძანებებში. 1990-იანი წლებისათვის ბიბლიოთეკებში გაუქმდა ე. წ. სპეციალური საცავები. იმავე წელს სსრკ მთავარი პოლიტიკური სამმართველოს სპეციალური ბრძანებით ახლაც წიგნი, რომელიც დაცული იყო სპეციალურ საცავებში, გადაიტანეს

საერთო ფონდებში. საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის არქივში დაცულია ათობით აქტი, რომლებსაც დაერთვის სიების იმ წიგნებისა, რომლებიც დაბრუნდა საერთო საცავებში. ამ დროისათვის საბჭოთა ცენზურა აღარ არსებობდა. მანამდე, როგორც აღვნიშნეთ, პოლიტიკური ტერორის ტალღა ეხებოდა, პირველ რიგში, ლიტერატურას, მასობრივი ხასიათის პოლიტიკურ გამოცემებს, რომლებიც მასობრივად ვრცელდებოდა ხალხში და თესავდა ანტისახელმწიფოებრივ იდეებს. საბჭოთა იდეოლოგი მ. სუსლოვი 1968 წელს წერდა — საბჭოთა ტანკები შეიჭრნენ ჩეხეთში და იქ ცენზურა აღარ არსებობდა, ჩვენთან რომ ცენზურა აიკრძალოს, საინტერესოა, ვისი ტანკები შემოიჭრებიანო.

პარტიული და საბჭოთა იდეოლოგიის ამსახველი ლიტერატურა გეგმაზომიერად ვრცელდებოდა საბიბლიოთეკო ქსელში. ჯერ კიდევ 1921-წელს დაარსდა ცენტრალური პარტიული სამეცნიერო-კვლევითი დაწესებულება — მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტი, რომლის მთავარ ამოცანას შეადგენდა მარქსიზმ-ლენინიზმის კლასიკოსთა თხზულებების თარგმნა, გამოცემა და პოპულარიზაცია. საქართველოში აღნიშნული ინსტიტუტი გაუქმდა 1990-იან წლებში. მასში დაცული მარქსიზმ-ლენინიზმის კლასიკოსთა და სხვ. პოლიტიკურ მოღვაწეთა ნაწარმოებები შერჩევით გადაეცა თბილისის დიდ სამეცნიერო ბიბლიოთეკებსა და ეროვნულ ბიბლიოთეკას. 1990-იანი წლებისათვის პოლიტიკური განათლების მთავარი სამმართველოს მიერ განადგურდა პოლიტიკური ნიშნით აკრძალული წიგნების დაცვის სპეციალური ინსტრუქციები.

1990-იანი წლების შემდეგ საქართველოს პარლამენტის მიერ მიღებული კანონებით ცენზურა აკრძალულია, ბეჭდვითი სიტყვის თავისუფლების აღიარებს საქართველოში ამჟამად მოქმედი კონსტიტუციაც.

საბიბლიოთეკო საქმეზე ცენზურამ და პარტიული პოლიტიკის გატარებამ მკვეთრად უარყოფითი კვალი დააჩნია ბიბლიოთეკების მუშაობას. ღრმად პოლიტიზირებული განათლების ეს კერები გადაიქცნენ კომუნისტური იდეოლოგიის განუზრელად გატარების დაწესებულებებად. ის ფაქტი, რომ საქართველოში სსრკ-ს დაშლამდე ფუნქციონირებდა 8 000-მდე სხვადასხვა ტიპისა და უწყების ბიბლიოთეკა, ნათლად მიუთითებს სახელმწიფო ხელისუფლების იმ პოლიტიკის შესახებ, რომ პარტიის იდეები, კომუნიზმისათვის ბრძოლის ყველა საშუალება შედარებით უნდა ყოფილიყო თითოეულ დასახლებულ პუნქტამდე, თითოეულ მოქალაქემდე. პარტიული პოლიტიკა მკაცრად ვმობდა ანტიკომუნისტურ და ანტისახელმწიფოებრივ იდეებსა და მისწრაფებებს, რომლებიც ჩამოყალიბებული იყო ბეჭდვით სიტყვაში.

ბიბლიოთეკებში პარტიული იდეოლოგიისა და პოლიტიკის გატარებამ წარმოშვა ცალმხრივი, ტენდენციური მიდგომები მკითხველებთან მუშაობაში, გამოაცალა რა მას რეალური შინაარსი. პოლიტიკური შეფერილობა საბიბლიოთეკო საქმიანობაში იგრძნობოდა ყოველ ნაბიჯზე, მკითხველებთან მუშაობის ინდივიდუალურ, თუ მასობრივ ფორმებში. ყოველივე ამან განაპირობა ფორმალიზმის დამკვიდრება საბიბლიოთეკო დარგში. რაოდენობრივი მაჩვენებლების ხელოვნური ზრდით სსრ კავშირი მიჩნეული იყო ერთ-ერთ ყველაზე უფრო მკითხველურ ქვეყნად მსოფლიოში.

დამოწმებული ლიტერატურა

პ. გუგუშვილი, 1929 - პ. გუგუშვილი, ქართული წიგნი, თბ., 1929.

თანამგზავრი პოლიტგანათლების მუშაკისა, თბ., 1924.

საბჭოთა წარსულის გააზრება: დისკუსიები: კრებული, თბ., 2012.

ქსე. ტ.11., თბ., 1987.

ქობ-სამკითხველოებიდან და ყველა ტიპის მასიურ, საოლქო, სამაზრო და რაიონული ბიბლიოთეკებიდან გასაწმენდ წიგნების სია. თბ., პოლიტგანათლების მთავარმმართველობა, 1930.

ყველაფერი სიტყვისა და ინფორმაციის თავისუფლების შესახებ, თბ., 2005.

ს. ხურცილავა, 1980 - ს. ხურცილავა, ქართული საზოგადოებრივი აზრი და მეფის ცენზურა, თბ., 1980.

GURAM TAKNIASHVILI

BOOK AS AN OBJECT OF POLITICAL PERSECUTION

The free word expressed by means of a book awakened the human mind and equipped the humankind with scientific knowledge. Printed word soon turned into a powerful weapon to fight for justice. Consequently, the ruling class always sought to wrest control over the activities related to printing and spreading of books. Because of the awareness of such a value of the book even at the advent of the printed word the idea of fighting against, banning and, in a lot of instances, destroying it was born. The institution called “censor” in charge of the issuing rights over the edition through censorship was created. The word “censure” stems from the Latin language meaning “making assessment”. Censorship allowed those in power to persecute books on political and religious grounds. In 1471 the Pope issued an edict that ‘no book could ever be printed without prior judgments.’ In 1804 Russia adopted official censorship regulation. The ministry of education was entitled to supervise the law. As a result the ministry applied it as a tool for the political persecution of books.

Before the late half of the 19th century the Georgian book was published under “the order of the emperor and the blessing of the patriarch.” In 1848 the Censorship Commission of the Caucasus was established. The printed word, periodicals, had great importance for the formation of the Georgian social thought. The Georgian public-men I. Chavchavadze, A. Tsereteli, D. Kipiani, S. Meskhi, P. Umikashvili, Z. Chichinadze, N. Nikoladze and others greatly valued the role of the question. Particularly famous for his relentless fight against the censorship was N. Nikoladze. Political persecution of books had a systematic character as the Communist Party of Russia embarked its activities. After K. Marx established his political education V.I. Lenin brought it up to the new height. It was Lenin who introduced the principle of

partiality in literature and in printed word, in general. From this period the Georgian book was persecuted by the communist ideology.

The special order of the Censorship Committee banned several works of the classical Georgian literature. In 1992 the body named 'mtavlit' (*chief literature*) was formed. Among other functions its office issued the list of books, which were to be removed from the libraries for political reasons. Libraries were allowed to have special funds of books where the copies of books removed by 'mtavlit's' order was retained. In the 1930s in the list of banned literature appeared such books as "Mother Tongue," a first grade school book by Iakob Gogebashvili, 1876-1920 editions; "the Glory" anthem text of Georgia by K. Potskhverashvili, and more, even some such works of the Georgian classical literature, which, in fact, had nothing to do with political principles.

Since 1990s the law of Georgia adopted by the parliament prohibits censorship. The freedom of expression is proclaimed by the Constitution.